

*Kauno lenkų
švietimo draugija
(1909–1932 metai)*

Pagal Rusijos visuotinio gyventojų surašymo 1897 metų duomenis Kauno gubernijoje gyveno 1544 564 gyventojų, jų tarpe lietuvių – 574853 (37, 22 %), žemaičių – 444921 (28,80 %), žydų – 212028 (13,73 %), rusų – 173146 (11,21 %), lenkų – 139618 (9,04 %)¹. Pačiame Kauno mieste tuo metu buvo 70920 gyventojų, iš jų žydų – 25052 (38,3 %), rusų – 19501 (29,8 %), lenkų – 16112 (24,6%), lietuvių – 4092 (6,3%), žemaičių – 606 (0,9%). Dideli procentą rusų Kauno mieste sudarė kariškiai, dėl ko susidarė didelė rusų vyrų ir moterų disproporcija (16263 vyrų ir 3238 moterys)².

1909 metų rusų statistikų duomenimis bendras gyventojų skaičius Kauno gubernijoje išaugo iki 1641500. Iš jų 69,3 % buvo lietuviai, 16 % žydai, 8 % lenkai, 4,9 % rusai ir 1,8 % kitų tautybių žmonės. Lenkų gyveno daugiausia Zarasų (47,1% visų apskrities gyventojų) ir Kauno (11,4%) apskrityje³.

Kaip matome iš pateiktų duomenų, XIX pabaigoje – XX amžiaus pradžioje lenkai Kauno gubernijoje sudarė mažiau negu 10 % visų gyventojų, bet pačiame Kaune ir jo apylinkėse jie sudarė maždaug ketvirtą dalį visų gyventojų. Daugiausia tai buvo dvarininkai, smulkieji bajorai, inteligentai ir darbininkai. Po bendros lenkų-lietuvių valstybės XVIII amžiuje žlugimo ir didesnės dabartinės Lietuvos dalies įjungimo į carinės Rusijos sudėtį jie, kaip ir lietuviai bei kitos buvusios

¹ Ковенская губерния. Под ред. Н. А. Тройницкого, С. Петербург 1904, XII, 227 р. – (Первая всеобщая перепись населения Российской империи 1897 г. Издание Статистического Министерства Внутренних Дел. Кн. XLII), р. VIII – IX.

² Ibidem, р. 80 –82.

³ P. Eberhardt, Przemiany narodowościowe na Litwie w XX wieku, *Przegląd Wschodni*, Warszawa 1991, t. 1, z. 3, p. 457.

Respublikos tautos, kentė sunkią nacionalinę ir politinę priespaudą. Ypač žiaurus režimas buvo įvestas po Sausio sukilimo (1863–1864) numalšinimo. Be politinių ir ekonominių sankcijų (ypatingojo karinio režimo įvedimas, draudimas katalikams dirbti valstybinėse įstaigose, sukilimo dalyvių dvarų konfiskavimas, reikalavimas iš lenkų dvarininkų mokėti dideles kontribucijas, draudimas katalikams pirkti žemę), įvesta daug apribojimų kultūros srityje. Griežtai buvo uždrausta vartoti lenkų kalbą įstaigose, mokyklose ir kitose viešose vietose. Uždarytos visos lenkų bibliotekos, skaityklos, teatrai, laikraščių redakcijos. Daug istorinių vertybių buvo išvežta į Rusiją arba sunaikinta. Visame Šiaurės Vakarų krašte (taip oficialiai caro valdžia vadino užgrobtas Baltarusijos ir Lietuvos žemes) uždrausta spausdinti lenkų kalba knygas, brošiūras, kalendorius (iki 1881 metų). Generalgubernatorius Muravjovas įsakė netgi sunaikinti spaustuves lenkų šriftą⁴. Šio krašto gyventojai lenkų kalba galėjo skaityti tik Varšuvoje ar Peterburge leidžiamą spaudą, kuri buvo griežtai cenzūruojama⁵.

Priešindamasi primestam režimui lenkų ir lietuvių apsišvietusi visuomenės dalis ėmėsi nelegalių būdų savo tautinei kultūrai palaikyti ir plėtoti. Pirmiausia pradėta nuo nelegalios spaudos platinimo ir slaptos vaikų mokyimo. Slaptos mokyklėlės kūrėsi bajorų dvareliuose, veikiančiuose katalikų vienuolynuose, klebonijose, mieste gyvenančių inteligentų butuose, valstiečių pirkiose. Jų steigėjomis būdavo dažniausiai apsišvietusios dvarininkės, bet taip pat kunigai, slaptų mokyklų mokytojai, vadinami „daraktoriais“, arba patys valstiečiai. Nėra tiksliai žinoma kiek tokių slaptų mokyklėlių veikė. Apie jų gausumą galima spręsti tik iš to, kiek jų susekdavo caro policija. Vien 1871–1878 metais Vilniaus Švietimo apygardos teritorijoje ji susekė 194 nelegalias mokyklas (jų tarpe 149 lenkiškas, 19 rusiškas, 14 lietuviškas ir 12 žydiškas). 1882–1883 metais toje pačioje apygardoje buvo susekta ir likviduota apie 100 slaptųjų mokyklėlių. Slaptajam švietimui koordinuoti 1890 metais lenkų inteligentijos pastangomis Vilniuje buvo įsteigta draugija „Oświata“ („Švietimas“). Savo veikla ją apėmė ir Kauno guberniją⁶.

⁴ Сборник распоряжений графа М. Н. Муравьева по усмирению польского мятежа в Северо – западных губерниях 1863-1864 гг./ Составил Н. Цылов, Вильна 1866, 383 р.; Распоряжения графа М. Н. Муравьева по делу народного образования в Северо – западном крае в 1863 – 1865 годах, Витебск 1898, 34 р.; А. И. Миловидов, Распоряжения и переписка графа М. Н. Муравьева относительно римско – католического духовенства в Северо – западном крае, Вильна 1910, 38 р.; L. Zasztowt, Koniec przywilejów – degradacja drobnej szlachty polskiej na Litwie historycznej i prawobrzeżnej Ukrainie w latach 1831-1868, *Przegląd Wschodni*, Warszawa 1991, t. 1, z. 3, p. 634-635; J. Smykowski, Ukaz z 10 XII 1865 r. i jego konsekwencje dla stanu posiadania ziemiaństwa polskiego w zachodnich guberniach Imperium Rosyjskiego. // In: Wilno i Kresy północno – wschodnie, t. 1. Historia i ludzkie losy, Białystok 1996, p. 110-125.

⁵ M. Jackiewicz, Polskie życie kulturalne w Republice Litewskiej 1919-1940, Olsztyn 1997, p. 18. 1882-1909 metais Peterburge buvo leidžiamas prorusiškas savaitraštis „Kraj“ („Kraštas“).

⁶ S. Walasek, Polskie szkolnictwo i oświata na ziemiach Litwy Zachodniej w XIX i XX w. (do 1922 r.), *Acta Universitatis Wratislaviensis, t. 2086, Prace Pedagogiczne CXXIX*, Wrocław 1998, p. 12-13; M. Jackiewicz, Polskie życie kulturalne..., p. 235, 251-259; A. Romanowski, Polska

Carinė politika kultūros srityje išliko nepakitusi iki XX a. pradžios. Tikrai dėl Rusijos karo su Japonija (1904–1905) ir revoliucinių įvykių (1905–1907) pasėkoje caras Nikalojus II buvo priverstas padaryti nuolaidas vidaus politikoje. Garsiuoju 1905 m. spalio 17 dienos manifestu jis suteikė savo pavaldiniams kai kurias pilietines laisves (asmens neliečiamumo, sąžinės, žodžio, susirinkimų, spaudos)⁷. Dar anksčiau, tai yra 1904 metų balandžio 24 dieną buvo panaikintas galiojęs nuo 1865 m. lietuvių spaudos lotyniškais raidėmis draudimas⁸. Dėl šitų reformų prasidėjo audringas tautinių kultūrų Lietuvoje atgimimas. Kūrėsi lietuvių, lenkų, žydų draugijos, skaityklos, chorai, teatrai. Pradėti leisti laikraščiai ir žurnalai. Prasidėjusio kultūrinio atgimimo Lietuvoje caro valdžia nesugebėjo nuslopinti netgi numalšinusi revoliuciją Rusijoje⁹.

Tarp daugelio kitų draugijų, įsikūrusių tautinio ir kultūrinio atgimimo metais, buvo Kauno lenkų švietimo draugija (Towarzystwo szerzenia oświaty wśród

oświata i nauka w Wilnie doby pozytywizmu. // In: Wilno i świat: dzieje środowiska intelektualnego, t. 1. - P. 155-165. Draugijos „Oświata“ steigėjais buvo advokatas Michał as Węśławski's, gydytojai Witold' as Węśławski's, Ludwik' as Czarkowski's, Władysław' as Zahorski's, dailininkai Franciszek' as Jurjewicz'ius ir Stanisław' as Jarocki's, knygyno savininkai Waclaw' as Makowski's ir Feliks' as Zawadzki's, kn. Stanisław' as Maciejewicz'ius bei publicistas Adam' as Karpowicz'ius. Draugija buvo išlaikoma iš lenkų visuomenės aukų. Metinis jos biudžetas siekė 10-12 tūkst. rublių.

⁷ Высочайший Манифест. Божей милостью Мы Николай Второй Император и Самодержец Всероссийский, Царь польский, великий князь финляндский и прочая, и прочая, и прочая, *Вильенский календарь на 1906 год*, Вильна 1905, p. 13-14.

⁸ R. Vėbra (Lietuvių visuomenė XIX a. antroje pusėje: socialinės struktūros bruožai, Vilnius 1990, p. 46-47) išskiria šešis lietuvių spaudos draudimo etapus. Pirmasis etapas – 1864-1865 metai. Tais metais rusišku raidynu pradeda spausdinti religinio turinio ir švietimo reikalams skirtas knygas. Iš pradžių uždraudžiamos „kurstomojo turinio“ knygos, 1865 m. rugsėjo 6 d. – ir kitos. 1866 m. pradžioje užginama lotyniškais raidėmis spausdinti valstybinius leidinius. Antrasis etapas – 1866-1870 metai. Tai kovos už cenzūros leistų, bet administracijos konfiskuotų knygų grąžinimo laikotarpis. Tuo pačiu metu prasideda organizuotas lietuviškų knygų spausdinimas užsienyje ir nelegalus jų platinimas Lietuvoje. Trečiasis etapas – 1871-1879 metai. Šiuo laikotarpiu dar prekiaujama cenzūros leistomis lietuviškais knygomis, o Peterburge išspausdinama keletas knygelių lotyniškų raidynu. 1872 metais caro vyriausybė uždraudžia lietuviškas knygas gotišku raidynu. Ketvirtas etapas – 1879-1882 metai. Tada rusų vyriausybėje buvo svarstomas lietuvių spaudos draudimo tikslingumas. Laimi reakcingų rusų politikų nuomonė ir spaudos draudimas administracine tvarka dar kartą patvirtinamas. Vienintelis iškovojimas – leidimas mokslo reikalams spausdinti lietuviškas knygas lotyniškų raidynu. Penktas etapas – 1883-1896 metai. Tai reakcijos ir represijų laikotarpis, kai tarpais persekiojamos net cenzūros leistos knygos. Šeštasis etapas – 1896-1904 metai. Tai vyriausybės sferų svyravimų ir svarstymų laikotarpis, baigęsis spaudos draudimo panaikinimu.

⁹ A. Romanowski, *Młoda Polska wileńska*, Kraków 1999, 446 p.; P. Čepėnas, *Naujųjų laikų Lietuvos istorija*, t. 1, Vilnius 1992, p. 459-524; L. Laučaitė, *Vilniaus dailė XX amžiaus pradžioje*, Vilnius 2002; *Vilniaus kultūrinis gyvenimas 1900-1940*, Vilnius 1998, p. 11-50, 72-82; *Lietuvos muzikos istorija*. Kn. 1. Tautinio atgimimo metai, 1883-1918 / Sudarytoja doc. dr. Dana Palionytė-Banevičienė, Vilnius 2002; V. Pukienė, *Lietuvių švietimo draugijos XX amžiaus pradžioje (1906-1915)*, Vilnius 1994; *Lietuvių švietimo draugijų kultūrinė veikla XX amžiaus pradžioje*. // In: *Žinija Lietuvoje: neformali mokslo žinių sklaida XX amžiuje*, Kaunas 2000, p. 48-51; J. Kuzmaite, *Vilniaus „Ryto“ lietuvių švietimo draugija*. // In: *Mokslo, kultūros ir švietimo draugijos*, Vilnius 1975, p. 119-121.

Polaków w Kownie). Ji buvo įkurta 1909 m. sausio 20 dieną. Veikė Kauno mieste ir jo apylinkėse. Draugijos tikslas – organizuoti kursus ir paskaitas, steigti lenkų literatūros bibliotekas ir skaityklas, padėti lenkų besimokančiam jaunimui. Draugijos nariais galėjo tapti asmenys nuo 21 metų amžiaus, sumokėję nario mokesį (3 rubliai per metus). Draugijos valdymo organu išrinkta Globėjų taryba (nuo 1920 m. valdyba), susidedanti iš pirmininko, vicepirmininko, sekretoriaus, išdininko ir šešių narių. Pirmuoju draugijos pirmininku buvo išrinktas Franciszek'as Grodecki's, 1912 metais jį pakeitė Jan'as Muszalski's, o jis savo postą 1913 metai užleido Władysław'ui Bądyński'ui. Draugijos narių skaičius svyravo nuo 55 iki 121 asmenų¹⁰.

Pirmaisiais veiklos metais draugija didžiausią dėmesį skyrė bibliotekos fondų komplektavimui. Biblioteka, kaip ir draugijos buveinė, buvo įsikūrusios išnuomuose patalpose Rozenblumo name, Mikalojaus prospekte. Knygos buvo perkamos arba gaunamos iš kitų lenkiškų organizacijų bei privačių aukotojų. Periodiniai leidiniai (10-17 pavadinimų) buvo prenumeruojami už draugijos lėšas¹¹. Pirmaisiais veiklos metais draugijos biblioteka turėjo 1680 knygų, iki Pirmojo pasaulinio karo jų skaičius išaugo iki 2442. Daugiausia tai buvo lenkų grožinė ir istorinė literatūra. Didžiausią paklausą turėjo lenkų klasikų kūriniai (Orzeszkowos, Kraszewskio, Sienkiewicziaus, Reymonto, Zapolskos, Tetmajerio, Pruso ir kitų kūriniai). Periodiniai leidiniai į namus nebuvo išduodami. Juos galima buvo skaityti vietoje, skaitykloje. Biblioteka ir skaitykla buvo gausiai lankomos. Skaitytojų skaičius nuolat augo: 1909 metais jų buvo 354, 1910 metais – 1164, 1911 metais – 1296, 1912 metais – 1476.¹²

Draugijos veikla neapsiribojo skaitytojų aptarnavimu. Prie draugijos veikė mėgėjų teatras ir mišrusis choras, vadovaujamas meno vadovo Bohdanowicz'iaus. Choras atlikdavo lenkų liaudies dainas ir kompozitorių lyrinius kūrinius, teatro mėgėjai – lenkų autorių sceninius kūrinius (W. L. Anczyco „Sėlininkus“, G. Domniko „Gatvės vaikai“, J. Blizińskiego „Teta nuotaka“, Piątkowskio „Mūsų keistenybės“)¹³.

Draugijos veiklos plėtimą iš dalies ribojo lėšų stygius. Pagrindinis pajamų šaltinis buvo narių mokesčiai ir geranoriškos aukos. Metinis draugijos biudžetas

¹⁰ M. Brensztejn, Informator o towarzystwach naukowych, oświatowych, artystyczno-popularnych, filantropijnych, wzajemnej pomocy, sportowych i klubach. Na Litwie i Białej Rusi, Wilno 1914, p. 60-61.

¹¹ M. Jackiewicz, Polskie życie kulturalne w Republice Litewskiej 1919-1940, Olsztyn 1997, p. 19. 1905 metais, po keturiasdešimties metų draudimo, Vilniuje vėl pradėti leisti lenkiški laikraščiai ir žurnalai. Svarbiausiais iš jų buvo: dienraštis *Kurier Litewski* (1905-1910, 1912-1915 m.), *Pobudka* (1908-1914), *Przyjaciel* (1909 -1915), *Goniec Wileński* (1910), *Goniec Codzienny* (1910-1911), *Jutrzenka* (1910-1915), *Tygodnik Wileński* (1910 –1911), *Gazeta Codzienna* (1911 –1915), *Przegląd Wileński* (1911-1915), *Kurier Krajowy* (1912), *Litwa i Rus* (1912 –1913), *Niedziela* (1912 -1914), *Kurier Codzienny* (1912-1914), *Gwiazda Zaranna* (1913 -1915), *Wiadomości Ilustrowane* (1913-1915), *Nasz Przyjaciel* (1914-1915), *Nowiny Codzienne* (1915).

¹² M. Brensztejn, Informator o towarzystwach ..., p. 61-62.

¹³ M. Jackiewicz, Polskie życie kulturalne w Republice Litewskiej..., p. 233.

siekė iki 800 rublių. Kauno miesto magistratas įvertindamas draugijos šviečiamąją veiklą 1910 ir 1911 metais skyrė jai 150 rublių, o 1912 metais – 200 rublių paramą bibliotekos ir skaityklos išlaikymui¹⁴.

Pirmojo pasaulinio karo metais draugijos veikla apmirė. Tačiau 1919 metais lenkų inteligentija, nepaisydama sunkios politinės ir ekonominės situacijos, vėl ėmėsi pastangų ją atgaivinti. Likę draugijos nariai gruodžio 13 diena sušaukė visuotinį susirinkimą ir išrinko laikinąją valdybą. Pirmininku išrinktas kn. prelatas Franciszek'as Pacewicz'ius, sekretoriumi – kn. Polikarp'as Maciejowski's, valdybos nariais – Jan'as Borysowicz'ius, Kazimierz'as Szabun'as ir Amadeus Paszke. Valdybos nariai paruošė naujus įstatus lietuvių kalba ir kreipėsi į Kauno apskrities viršininką, prašydami iš naujo įregistruoti Kauno Lenkų švietimo draugiją. Draugija buvo įregistruota 1920 metų sausio 3 dieną¹⁵.

Kelis metus po perregistravimo draugija veikė gana sėkmingai. 1922 metais buvo išrinkta nauja valdyba (pirmininkas – Konstanty Okuliczius, išdininkas – Paweł'as Mikulicz'ius, sekretorius – Michał'as Chmielewski's, valdybos nariai: Aleksander Dawidowicz'ius, Władysław'as Wielhorski's, Eugenia Zaborska, Amadeusz Paszke, Stanisław'as Kimont'as ir Antoni Szatyński's). Ožėškienės gatvėje Nr. 12 buvo įrengta draugijos būstinė ir biblioteka. Biblioteka aptarnaudavo skaitytojus antradieniais, ketvirtadieniais ir šeštadieniais. Draugija taip pat organizuodavo viešas paskaitas ir literatūrinius vakarus. Ypač didelį klausytojų susidomėjimą sukeldavo Kauno universiteto profesoriaus Włodzimierz'o Szyłkarski'o paskaitos apie A. Mickewicziaus ir J. Słowackio kūrybą. 1923 metų lapkričio 2-3 dienomis draugijos delegatai dalyvavo pirmame lenkų suvažiavime Kaune. Tame suvažiavime buvo nutarta įsteigti Lenkų kultūros ir švietimo rėmimo draugiją „Pochodnia“ („Fakelas“), kuri suvienytų visas lenkų švietimo ir kultūros organizacijas, veikiančias Lietuvos Respublikoje. Tokia draugija buvo įkurta ir įregistruota 1924 metais. Tais pačiais metais į jos sudėtį įėjo ir Kauno lenkų švietimo draugija, tačiau savarankiškumo visiškai neparado: turėjo savo valdybą, rūpinosi bibliotekos fondų papildymu naujomis knygomis ir periodiniais leidiniais. 1925 metais išrinkta nauja valdyba (pirmininkas Konstanty Plater –Zyberek'as, sekretorius Michł'as Chmielewski's, išdininkas Stefan'as Lachowicz'ius, valdybos nariai: Wiktor'as Budzyński's, Bohdan'as Paszkiewicz'ius, Zygmunt'as Węchowicz'ius, Stanisław'as Salmonowicz'ius, Antoni Szatyński's, Henryk'as Brzozowski's, Stanisław'as Kimont'as, Bolesław'as Butkiewicz'ius, Paweł'as Mikulicz'ius)¹⁶.

Tačiau draugijos, kaip ir kitų lenkiškų organizacijų Lietuvoje, veiklos sąlygos darėsi vis sunkesnės. Pagal 1923 m. rugsėjo 17 d. visuotinio gyventojų surašymo duomenis Lietuvos Respublikoje gyveno daugiau nei 64 tūkst. lenkų, kas sudarė 3,2 % gyventojų skaičiaus (2114500). Lietuvių buvo 1796200 (83,9%),

¹⁴ M. Brensztejn, Informator o towarzystwach ..., p. 63.

¹⁵ M. Jackiewicz, Polskie życie kulturalne w Republice Litewskiej..., p. 234.

¹⁶ M. Jackiewicz, Polskie życie kulturalne w Republice Litewskiej..., p. 234.

žydų 153300 (7,6%), rusų ir baltarusių 48400 (2,7%), vokiečių 2400 (1,2%) ir kitų tautybių žmonių 28600 (1,7%). Daugiausia lenkų gyveno Kauno mieste (4193) ir Kauno (10092), Trakų (9712), Ukmergės (9193), Kėdainių (6390) bei Panevėžio (5773) apskrityse¹⁷. Nors lenkų bendruomenė buvo palyginti negausi, tačiau dėl savo politinių ir kultūrinių tradicijų ji vis dar buvo įtakinga visuomenėje. Lietuvos politikai, užsibrėžę sukurti tautinę valstybę, ėmėsi visų įmanomų priemonių, kad palaužtų lenkus ekonomiškai ir apribotų jų politinę bei kultūrinę įtaką visuomenėje. 1922 metais vykdant žemės reformą daugiau nei du tūkstančiai lenkų šeimų neteko 80% turėtos žemės, kuri perėjo į lietuvių valstiečių ir valdininkų rankas. Lenkai taip pat buvo išstumiami iš visų valstybinių įstaigų ir miestų savivaldybių. Kartu tai buvo didelis smūgis visoms lenkų visuomeninėms organizacijoms, kadangi lenkų stambūs žemvaldžiai ir inteligentai buvo pagrindiniai jų remėjai. Stiprėjo taip pat, ypatingai po 1926 m. gruodžio 16-17 d. perversmo, lenkų švietimo, spaudos ir kultūrinės veiklos apribojimai¹⁸.

Sunkėjant lenkų politinei ir ekonominei padėčiai visas dėmesys buvo sutelktas į lenkiškų mokyklų ir spaudos išsaugojimą. Taip pat buvo stengiamasi išlaikyti koordinuojančią lenkų švietimą ir kultūros veiklą „Pochodnios“ draugiją. Daug mažesnių draugijų buvo likviduota. Kauno lenkų švietimo draugijos valdyba paskutinį kartą buvo išrinkta 1930 lapkričio mėnesį. Į jos sudėtį įėjo Anna Korewa –Babiańska, Joanna Narutowicz, Marian’as Babiański’s, Laskowska, Czesław’as Grajewski’s, Jatkowski’s, Stefan’as Lachowicz’ius, Konstany Plater – Zyberk’as, Antoni Szatyński’s ir Ludwik’as Wialbutt’as. Draugija oficialiai buvo likviduota Kauno apskrities viršininko įsakymu 1932 metais vasario 5 dieną. Jos turtas buvo perduotas draugijai „Pochodnia“¹⁹.

¹⁷ Ibidem, p. 10-11; Lietuvos gyventojai. Pirmojo 1923 m. rugsėjo 17 d. visuotinio gyventojų surašymo duomenys, Kaunas 1923; E. Vaitiekūnienė, S. Vaitiekus, Lietuvos lenkai dvidešimtajame amžiuje. // In: Lietuvos Respublikos tautinių mažumų istorijos bruožai, Vilnius 1993, p. 133, nurodo, kad 1923 m. Lietuvoje gyveno 65 599 lenkai; P. Eberhardt, Przemiany narodowościowe na Litwie w XX wieku, *Przegląd Wschodni*, Warszawa 1991, t. 1, z. 3, p. 463-466, šalia oficialių duomenų pateikia lenkų demografų apskaičiavimus, padarytus pagal rinkėjų balsavusių už lenkų kandidatus į Lietuvos Seimą skaičių. Tokie apskaičiavimai rodo, kad 1923 m. Lietuvoje gyveno apie 202 tūkst. lenkų, pačiame Kaune – 29,1 tūkst., Kauno apskrityje – 28, 5 tūkst.

¹⁸ W. Wielhorski, Polska a Litwa: Stosunki wzajemne w biegu dziejów, Londyn 1947, 376 p.; Z. Krajewski, Życie społeczno – kulturalne Polaków w Republice Litewskiej w latach 1918-1940, *Dzieje Najnowsze*, R.38, 1996, nr 2, p.65-71; G. Błaszczyk, Litwa współczesna, Warszawa –Poznań, 1992, p. 321-322.

¹⁹ M. Jackiewicz, Polskie życie kulturalne w Republice Litewskiej..., p. 234-235.

Henryka Ilgiewicz

POLISH EDUCATIONAL SOCIETY
(1909 -1932)

S u m m a r y

Polish Educational Society (Towarzystwo szerzenia oświaty wśród Polaków w Kownie) was established in 1909. It was acting in Kaunas and its neighborhood. The aim of the society was to organize lectures and courses, to establish libraries and reading rooms of Polish literature and to help Polish schoolboys and students. The members of the society could become persons over 21 years old after they had paid the membership fee (3 rubles per year). The government body of the society was the Council of chairman, vice –chairman, secretary, treasurer and six members. The chairmen of the society were Franciszek Grodecki, Jan Muszalski, Władysław Bądryński, Franciszek Pacewicz, Konstanty Okulicz, Konstanty Plater -Zyberk. The number of society members varied from 55 to 121 persons. In most cases, they were Polish noblemen and intellectuals. Until the First World War, the library of the society had 2442 books and 1476 readers. There was also a possibility to read newsletters in society's reading room. The activity of the society was broken during the First World War, but was rebuilt in 1920. In 1924, it was joined with the Polish society "Pochodnia" ("The Torch"). The Polish Cultural and Educational Society "Pochodnia" was established in 1924. It united all Polish educational and cultural societies in Lithuania. The Polish Educational Society was acting in the body of "Pochodnia" until 1930. It was abolished in 1934.

Gauta: 2004 03 04
Parengta: 2006 03 10